

✕

Književna poročila.

✕

je postal strasten in agresiven proti vsem, ki so bili vzrok trpljenja. To je razumljivo: kajti umetnost je eno, trpljenje pa je drugo. Vendar je občutil pisatelj, da je s tem raztrgal delo na dvoje, zato je zapisal nekako kot v opravičilo: «Kar je še nazadnje bilo, bom nahitro povedal; ker človek, čeprav piše življenje pis, vendar ni od usnja in železa.» Ta zadnja poglavja, Lenartovo očiščenje, so pisana sočutno, a zopet mirno in se v umetniškem oziru približujejo višini prvih poglavij.

Dasi delo, razumljivo, ni dozorelo in ni moglo dozoreti do tiste enotnosti in zaokroženosti kot «Podobe iz sanj», obsega poglavja, da človek dvakrat z žalostjo bere sklepne stavke: «Kje si? Odkod bi slišal zvok tvojega smeha, ihtenje tvoje bridkosti? Kamorkoli si se napotil, koderkoli hodiš, sejal si in seješ cekine ljubezni še na trdo cesto, na goli kamen, da bo vzknila sijajno drugim radost, tebi večno zasluženje!»

Joso Jurkovič.

Marija Kmetova: Helena. Zvezna tiskarna. V Ljubljani, 1921. 134 str.

«Pomlad je bila. Iz vsake bilke je dihal, v Temenici je sanjala, iz vrbinah vej je poganjala, po njivah je blagoslavljal, iz solnca je lila vsa živa in topla... Videla sem... pisane in rožnate travnike, in sanjavi topoli so šumeli, trepetali in se svetlikali v solncu. In vrbe, kakor bi poslušale pravljice. Po holmih so čakale njive in so zelenele starine. Tako preprosto otožni so bili ti holmi; kakor grudi so ležali drug poleg drugega. In spet topol in breza in tepka in gaber in tam v ozadju gozdovi: baržunasti v poletju, svileni v spomladi in jeseni kakor lepota sama... Kakor bi sedel sam nebeški oče na nebesnem svodu in bi blagoslavljal to lepo zemljo...» To je naša Temeniška dolina. Tam je učiteljvala Helena, mlada in lepa, prečuvstvena in zamišljena učiteljica in se je iz obupa, ker se ji je izneveril njen mestni fant, kar nagloma omožila z bogatim kmečkim trgovcem. Ali to ji ni bilo v srečo. Zakonskih nebes, o katerih je sanjala, ni našla. Nezadovoljna in otopela je strmela v praznino. Vsa udobnost, vsa velika ljubezen preprostega in zelo gospodarstvenega moža ji nista mogla dati tistega nečesa nedopovednega in blaženega, po čemur je zmerom hrepenela. Šla je v Trst do prijateljice in tam se je zvadila z mladim profesorjem. Kaj zato, če je bil poročen! Ob njem je našla vso milijonsko srečo. Medtem si je pa tudi njen mož doma našel mlado, podjetno Rezo, ki ga je imela rada in mu rodila sina. Kmalu nato se je smrtno ponesrečil. Helena je pribežala na možev grob strta in skesana in je zapisala vso veliko dediščino po možu njegovemu nezakonskemu otroku; zase si je izgovorila samo upravo premoženja do njegove polnoletnosti. Tako je živela potem v tihi resignaciji in skoraj srečna in zadovoljna. V delu in skrbi za gospodarstvo je našla svoj mir.

«Zima je zdaj. — Sedim pri oknu in gledam: belo je polje, beli so griči; Temenica z ledom pokrita. Črne pike nad snegom, to so vrane; črne roke nad snegom, to so vrbe. — Bela je zemlja, belo je nebo. In včasih pride solnce kakor dremavica. — Meni pa je vseeno: bodi zima, bodi pomlad, bodi poletje ali jesen.»

Če gre ženska s tako zasanjano zaletavostjo v boj, ne pride nedotaknjena iz boja. Boj ji zadaja rane, ki jo bolj skelijo nego bi enake rane bolele robustnega, za boj ustvarjenega moškega. V samozatajevanju in v domačnosti ji je vsa prava sreča. Vsak korak, ki jo spelje od domačega oltarja, od družine in mirnega doma, ji je v pogubo. Tam, kjer jih ni, išče romantičnih junakov in se razočarana cmeri, če jih ne najde, a nori nespametno, če sreča medlo podobo svojih blodnih sanj.

Ženska usoda je zmerom bridka, zmerom težka, ker je življenje pregrdo in pregoljufivo in prekrivično. Posebno huda pa je usoda šolane ženske, pognane v svet, kjer jo življenje skoraj zmerom pehne s tira, odločenega ji po preprosti ženskosti in po vsiljeni življenski nalogi. Človek zmore svojo nalogo samo, če jo pozna in če ima nad vsa druga čuvstva razvit čut dolžnosti do sebe in do drugih. Iz tega mu potem rastejo in zrastejo pravice: sreča in mir in zadovoljnost. — Delovni in gospodarstveni njen mož Jože Bergant dokazuje to. Kako je blažen in srečen v svojem delu in v skrbeh za gospodarstvo in v uspehih! In kako nesrečna, nemirna in nezadovoljna je Helena, ki se obeša na zvezde in lovi za praznimi fantomi, namesto da bi zasukala rokave in poprijela na trdnih tleh tam, kjer bi mogla in morala! Pa ne. S svojim kislim obrazom, s svojo lenobnostjo in odljudnostjo si nakopava bridkost nad bridkostjo, draži in onesrečuje vse, ki bi jo imeli radi, in je za sam križ in same nadloge, kjer bi bila lahko zgolj ljubezen, zgolj sladka pesem!

Težko usodo take ženske nam je tu prav krepko pokazala naša najboljša pisateljica Marija Kmetova, ki je vzela za to povest ljudi iz Temeniške doline; ljudi, čuvstvene do bolesti, samosvoje do trmoglavosti, vdane do ponižnosti, zamišljene do sanjavosti, lahke ko lahkomiselnata dolenjska zdravica in težke ko delo na revnih njivah v hribovitem svetu, a vendar lepe in dobre kakor ukajoči in pojoči čas ob veselih trgatvah v solnčnih vinogradih.

Dejanje povesti teče preprosto, prijetno in gladko, lepo zmiselno in brez ovinkov. Dikcija je prijetna, božajoča, včasih kipeča in vroča, od strani do strani bolj napeta.

Jezik je sočen in krepak, bogat, — vidi se, da ji ga je dala naša klasična Dolenjska. Le izraz »izgledali« mi ni všeč, tudi druga pritepenka »zoperstavljeni se« ni dobra.

Mislim, da je »Helena«, ki je prvotno izšla v Ljubljanskem zvonu kot povest »Brez tal«, do zdaj najboljšo delo plodovite, zelo ambiciozne in še dosti obojetajoče, prav resne pisateljice Marije Kmetove. Ivan Zorec.

Gustav Šilih: Nekoč je bilo jezero... Dolinska bajka. V Ljubljani, 1921. Natisnila in založila Učiteljska tiskarna v Ljubljani. Str. 284.

Še pred leti je priobčil Šilih v nekdanjem »Domačem ognjišču« par prav dobrih pesniških poizkusov, a širšemu občinstvu se je predstavil sedaj prvič z obširnejšim delom. Sicer je namenjena knjiga predvsem mladini, a zasluži kljub temu, da izpregovorimo tudi na tem mestu o njej obširneje, ker kaže pisatelj brez dvoma talent in je knjiga gotovo plod resnega hotenja. Fabula je nekako naslednja: Ko so prišli od vzhoda Slovenci, je odkazal njihov vojvoda Vitogoj zadrugama Stojaničev in Žiličičev ozemlje v sedanji Saleški dolini na štajerskem. Tam je stalo tedaj še jezero, bregovi so bili pa porastli z gostimi gozdovi. Na severnem bregu so si zgradili Stojaniči gradišče »Na skalah«, na južnem bregu, v Podgorju, so se pa naselili Žiličiči, ki so oskrbovali tudi imenitno svetišče Velesa, zaščitnika zaleščanskih čred. Tu so se zbirale vsako leto zaleščanske zadruge na veliko Velesovo slavlje, samo Stojan Samostal se ni smel udeleževati tega vseobčega rajanja, ker je bil nezadrušan. Njegova zadruga ga je namreč izločila, ker ni hotel izvršiti krvne osvete na prijatelju Domo goju, ki je nekoč po nesreči ubil njegovega brata Volkuna. Da si pribori zopet sprejem v zadrugo, sklene odstraniti ogromno skalo, ki je na zapadnem koncu zapirala jezerski odtok. S tem bi pridobil Zaleščanom velik kos plodnega polja, obenem pa pregnal strašne pozoje, ki so prebivali v jezeru in stalno ogrožali